

2349

ՄԿՐՏԻՉ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆՑ

ՆԵՐԿԱՐԱՐ ՄԻՐԶՈՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԱՏՄԻԱԾՔ

*Թէպէտ իմ Թիֆլիզ դալուս ուրախացայ
Բայց իմ սիրելի եղներին մոռնալ չը կարողացայ.*

Մ. Ս. Բ.

891.995
F-24

Թ Ի Ֆ Լ Ի Զ

Էլէկտրասպ. Օր. Ն. Ազանեանի Պօլից. 7

1913

ՅԳՆ. ԳԳՈ

ԱԿ

294930 MAY 2011

f-24

ՄԿՐՏԻԶ ՄԻՄՈՆԵԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆՑ

ՆԵՐԿԱՐԱՐ ՄԻՐԶՈՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ

Պ Ա Տ Մ Ի Ա Ծ Ք

Թէպէտ իմ Թիֆլիզ գալուս ուրախացայ
Բայց իմ սիրելի եղներին մտնալ չը կարողացայ.
Մ. Ա. Բ.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Զ
Էլէֆրազ. Օր. Ն. Ազանկանի Պոլից. 7
1913

205
-5
86

ՆԵՐԿԱՐԱՐ ՄԻՐԶՈՆ

Ա. ԳԼՈՒՆ

Դեռ 12 տարեկան մի վտիտ ու աշխոյժ երեխայ էի ես, որ հայրս ինձ իր հետ ցանկանում էր Ռուսաստան բերել: Մօտ էր այն օրը, որ հայրս Թիֆլիզ պիտի գնար, իհարկէ ես չգիտէի այդ և առաւօտները ըստ սովորականին կանուխ վեր էի կենում, կովերն ու եզները առաջս անում, շվշվացնելով դէպի հանդ բարձրանում, արածացնում ու զիշերները կրկին տուն էի վերադառնում: Ես այդ պահում լինում էի այնպէս յոգնած ու ջարդւած, որ նստել անգամ չէի ցանկանում: Տուն գալուն պէս անմիջապէս «Թանով սպաս» էի պահանջում, որ մայրս իսկոյն լցնում էր մի մեծ ամանի մէջ ու բերում առաջս դնում: Ես ազահարար վրայ էի ընկնում, մեծ ախորժակով ուտում և ապա միայն պարկում էի քնում:

Այսպէս, այս կեանքը շարունակւում էր երկար, ես ամենայն օր նոյն իմ սիրելի եզներն ու կովերն առաջս արած տանում էի դաշտ, կուշտ արածացնում, ու երկկոները նորից վերադառնում, իմ սիրած «Թանէ սպաս»-ը պահանջում:

Մի անգամ էլ, երբ յօգնած վերադարձայ տուն և պահանջեցի իմ սիրած կերակուրը—ուշացաւ. թէ ինչո՞ւ, անհասկանալի մնաց ինձ: Գուցէ մայրիկս տանը չէ—մտածեցի ես ու կանչեցի քրոջս Մարթային՝—Մարթա, Մարթա...

11673-57

—Համմէ—կանչեց քոյրս:

—Համմէն գլխովդ կպչի—ասացի ես վրդոված—
 Թեք մայրիկը, ինչու թանով չէք բերում, չէ որ քաղ-
 ցած եմ ու յօգնած մինչև երբ սպասեմ և բացի դորա-
 նից չէ որ քնել եմ ուզում:

—Մայրիկը տանը չէ, գնաց մեծ մամոնց տունը
 —ասաց ու սկսեց հեկեկալ:

—Ի՞նչ է պատահել Մարթա—մօտեցայ ես քրոջո
 —ինչու ես լաց լինում:

—Մա... մայ... րիկը ա... սաց, որ հայրիկը եր-
 կուշաբթի կրկին թիֆլիզ է գնալու:

—Յիմար—ասացի ես—էլ ինչո՞ւ ես լաց լինում
 կը գնայ, կրկին կը վերադառնայ ու մեզ համար նոր
 գլխարկ ու կօշիկներ կը բերի, ուրախացիր, տխրելու
 ի՞նչ կայ:

Չնայելով, որ իմ ուրախութեանս չափ ու սահման
 չկար, բայց և այնպէս քոյրս անդադար լալիս էր. մին-
 չև որ մեծ մամոնց տանից մայրիկը եկաւ, բարկացաւ
 Մարթայի վրայ, վերջն էլ տեսնելով, որ ձայնը չի կը-
 տրում, մի լաւ էլ քօթակեց, որ միւս անգամ հօրս
 թիֆլիզ գնալու ժամանակ չ'համարձակի լաց ընել
 ու, հրտմայեց անմիջապէս թոնիրը վառել, որովհետև
 հունցած խմորը քացախում էր և հօրս ճանապարհի
 պաշար էր հարկաւոր. իսկ ինքը կապելով սպիտակ
 երկար գոգնոցը, նստեց տաշտի առաջ, ու սկսեց խը-
 մորը կտրտել, որ գաթայ թխի:

Հօրս թիֆլիզ գալու լուրը իմ թանով սպասս մո-
 ռացնել տւեց: Մայրս արդէն վերջացրել էր խմորը:
 Նա նախ կտրտեց, ապա կտորները ձեռքով կլորեց ու
 ամեն մէկը կարծես մի-մի գնդակ շինեց, շարեց փայ-
 տեայ մեծ մատուցարանում (խոնջայում) տարաւ թը-
 խելու և պատուիրեց ինձ չքնել:

—Ի՞նչպէս չքնիմ մայրիկ, չէ որ շուտով կը լու-
 սանայ, ես եղները տանելու եմ հանդը արածացնելու:

—Ո՛չ ջանիկս, հայրիկդ ասաց, որ այլևս դու հանդ
 չես գնալու դու այս երկու երեք օրը հանգստանալու
 ես, որովհետև նա քեզ իւր հետ թիֆլիզ է տանելու:

Ո՛հ որքան ուրախացայ, ի՞նչ մտքեր ասես, որ այդ
 րոպէին չանցաւ իմ գլխով. ես մտածում էի,—Ի՞նչ լաւ
 եղաւ, կը գնամ թիֆլիզ, փող կաշխատեմ ու իմ սե-
 փական աշխատանքով կօշիկներ ու գլխարկ կառնեմ
 թէ ինձ համար թէ Մարթայի և թէ մայրիկի համար:
 Բայց միևնոյն ժամանակ կարծես չէի հաւատում մայ-
 րիկիս ասածներին. վաղեցի թոնիր մայրիկի մօտ ու
 կրկին հարցրի թէ արդեօք ճիշտ ասաց, որ հայրիկը
 ինձ էլ է տանելու թիֆլիզ:

—Հա ջանիկս—ասաց մայրս.— Դէհ, տեսնեմ բալաս
 մայրիկիդ համար ի՞նչ պիտի ուղարկես թիֆլիզից,
 ինչպիսի տղայ ես դառնալու մեզ համար:

Թէ ի՞նչ ուրախ էի ես, թէ ինչպէս կանգնած տե-
 դըս պարում էի, այդ կը հասկանայ միայն նա, ով
 տարիներ գիւղում ապրելով լսել է քաղաքի սքանչե-
 լիքների մասին, երազել է տեսնել միայն բախա չի ու-
 նեցել: Ես դուրս թռայ անմիջապէս փողոց, վազվզելով
 անցայ գիւղական անմաքուր փողոցներով և անմիջա-
 պէս պատմեցի իմ ընկերներին, որ ես զարբուրեման
 եմ դիմում: Չմոռանամ ասել, որ այդ վազվզելու ժա-
 մանակ մի լաւ էլ զրխկացի և քիթս արնեցի, սակայն
 դա չէր կարող արամազրութեանս վրայ մաղաչափ իսկ
 աղղել: Երբ վերադարձայ, մայրս արդէն գաթան թը-
 խել վերջացրել էր ու փոխ սփռոցի վրայ, որ լաւ չո-
 րանայ: որպէսզի ճանապարհին չը փչանայ:

Իսկ այդ ժամանակ մեր գիւղի աղսախկալները
 (ծերունիները) բազմած սփռոցի չորս կողմը, գիւղական

սրահնում զրուցում էին և թէյ խմում: Վերջապէս անցաւ այդ ուրախալի օրերը և ճանապարհւելու ժամը մօտ էր արդէն: Դեռ լուսաբացը չկար, որ վեր կացանք անկողնից: Մայրս արդէն թէյ էր պաղրաստել: Մենք բոլոր ազգականներով թէյ խմեցինք միասին ու վերջին համբոյրներս տալով Մարթային, մայրիկին և ազգականներիս դուրս եկանք գիւղից, թողնելով հոսող արցունքներ մեր յետևից:

Հայրս առջ անցաւ. ես հետևեցի նրան: Հաղիւ մի քանի քայլ էինք անցել, որ հայրս կանգ առաւ, ապա վստահ քայլերով մտաւ եկեղեցու բազը:

—Արի այստեղ որդի, չոքիր ինձ հետ, աղօթիր, որ Աստուած քեզ շնորհք ու առողջութիւն տայ մուրագիդ համեմուտ: Ու Հայրս ձեռքերը երկինք բարձրացրած աղօթքներ էր մրմնջում. «Ույ տէր Աստուած, ով սուրբ եկեղեցի մեզ անփորձ պահիր, թշնամու սրտով մի անիր, դու մեր գործին յաջողութիւն տուր»... ասաց նա ու խաչակնքելով վերջին անգամ, մենք ճանապարհուեցինք:

Ճանապարհին մենք միացանք մեր համագիւղացիներին, որ նոյնպէս թիֆլիզ էին գնում և մենք միասին ուղևորուեցինք:

Արեգակն սկսեց իր ոսկեճաճանչ փայլով դուրս գալ հեռու սարերի ետևից ու իր կենսատու ճառագայթները սփռել լեռների ստորոտներում: Թռչունները սկսեցին իրանց սովորական քաղցրահնչիւն մեղեդիները դայլայլել ազատ բնութեան զրկում: Իսկ քչքչան առուները, ծաղկափթիթ ծառերը, սփռած ցնձաղիկն ու մանիշակի հոտաւէտ բուրմունքով, կարծես մի դրախտ էր ներկայանում մարդու առջ: Մենք արդէն մօտեցել էինք հայաբնակ Ղշլաղ գիւղին, ու մենք լսում էինք առաւօտեան ժամերգութեան զանգերի ղօղանջիւնը, որ կար-

ծես սովորականից աւելի վաղ լինէր. իսկ գիւղի տղաները նախիրը առաջներն արած տանում էի արածացնելու: Օխ որքան հրաշալի թւաց ինձ այդ առաւօտը, եզների բառաչը, տաւաբների ուրախ բացականչութիւններն ու կատակները յեշեցրեց իմ երկու օր առաջ գրութիւնը և ինձ թւում էր թէ ընդմիջտ եմ զրկում ես գիւղական այդ հրաշալի կեանքից, այդ աննման դըրախտից, այդ հմայիչ ստեղծագործութիւնից: Ու մենք հեռացանք Ղշլաղ գիւղից, և շարունակելով մեր ճանապարհը երրորդ օրը հասանք Ռուսական Զուլֆա: Թէպէտ ես իմ թիֆլիզ գալուս ուրախացայ, բայց իմ սիրելի եղներին մօռանալ չը կարողացայ:

Բ. ԳԼՈՒԽ

Զուլֆայից սայլապանը մեզ բերեց մինչև Նախիջևան, իսկ այնտեղից մարդատար գնացքով եկանք թիֆլիզ: Երկրորդ օրը հայրս ինձ ամբողջ քաղաքը պտտացրեց: Ես զարմանում էի քաղաքում, ինձ համար եղած նորութիւնների վրայ, երբեմն կանգ էի առնում այս ցուցանակի այն ցուցանակի հանդէպ, դիտում պտուհաններում շարած գեղեցիկ իրերը, փողոցով անցնող կառքերը, աւտոմոբիլները զարդարած ժողովրդին, որ շտապ շտապ անցնում էին: Նրանք բոլորն էլ զուբւած զարդարւած էին կարծես հարսանիքի լինէին հրաւիրւած: Երկար փողոցում շրջելուց յետոյ տուն վերադարձանք: Մի փոքր հանգստանալուց յետոյ, հանեց զրպանից մի ինչ որ բանալի և իջաւ տան ներքնայարկում եղող խոնաւ ու մութ սենեակը. հայրս հանեց զրպանից լուծկին, վառեց այնտեղ եղող փոքրիկ լամպան, դրեց պատուհանի վրայ, մօտեցաւ այնտեղ թափիւած ինչոր իրերի ու կանչեց ինձ մօտը.

—Որդի, բալաս Միրզոյ, եկ այստեղ. գուցէ վաղը

Աստուած մեզ յաջողեց և մենք գործ վերցրինք կապալով, չէ որ դու էլ պէտքէ օգնես. ես արդէն ձերացել եմ, որդի տարիքս եկել անցել է, վաղը կամ միւս օրը վեր կընգնիմ կը մեռնիմ տան ամբողջ խնամքը, նըրանց կերակրելու պահելու պահպանելու խնամքը դու պիտի քաշես, բայց որպէսզի դու իմ մեռնելուց յետոյ չը մնաս շւարած թէ ի՞նչ անեմ. ի՞նչ գործի կենամ, որ մի կտոր հաց գտնեմ. ես քեզ կը սովորեցնեմ իմ արհեստը, որ նա յաւիտեան հաց տայ քեզ, որ դու իմ մեռնելուց յետոյ օտարի մուշնաթիւն չ'մնաս: Որդի, ամեն մի մարդ կամ պատանի երբ մի արհեստ է սովորում նախ պէտքէ այդ արհեստի մէջ գործադրելիք գործիքների անուաններն իմանայ և ապա արհեստը սովորի:

Ու նա սկսեց մէկիկ-մէկիկ գործիքների անունները տալ ու ստիպել, որ ես էլ միշտ կրկնեմ, որ բոլորովին տպաւորելի իմ մէջ:

—Սա շպակլի է, սա վեղրօ է, սա կիստ է, սա մխաւոյ է, սա էլ սանդղութքն է, որդի:

Ես կրկնում էի թէ բարձր և թէ մտքիս մէջ, մինչև որ բոլորի անունները կանոնաւոր սովորեցի և դուրս եկանք այդ մութ ու խոնաւ սենեակից ու բարձրացանք մեր բնակարանը և պարկեցինք քնելու: Հայրս լուռ էր. ես նմանապէս, միայն իմ միտքը անդադար գործում էր. ես մտքիս մէջ կրկնում էի գործիքների անունները, և նրանց մտապատկերները վերյիշում անկողնում:

Առաւօտեան երբ զարթեցինք, հայրս վերցրեց ինձ և մենք վաղ առաւօտեան փողոց իջանք: Մեզ նըման արհեստաւորների ահագին խմբեր հաւաքել էին այդ հրապարակի երկու կողմերում և սպասում էին մեզ պէս գործատիրոջ, որ իրենց ծառայութիւնը մատուցանեն: Հայրս հանգիստ չէր. նա շարունակ ցոյց

էր տալիս ինձ, թէ ինչպէս պէտքէ ներկել դռները, լուսամուտները, թէ ինչպէս պէտքէ վերաբերել դէպի գործատէր աղան, ինչպէս պէտքէ վարել նրա հետ, պէտքէ միշտ խոնարհ, հեզ լինել, աղաչել, պաղատել, խնդրել խեղճ երևալ նրա աչքին, որ գոնէ երբեմն խնայի և խեղճ ու միմուճար արհեստաւորի բերանի թիքէն չ'խլի. ու այսպէս երկար քարոզներ կարգալով անցաւ մեր ամբողջ օրը և մենք երեկոյեան նորից առանց գործի դատարկաձեռն տուն վերադարձանք:

Այսպէս մի քանի օր հայրս անգործ շրջելուց յետոյ, վերջապէս յաջողեց նրան Սոլովակ կոչւած թաղում գործ վերցնել: Երեկոյեան երբ նա վերադարձաւ տուն պատուիրեց, որ առաւօտը վաղ վեր կենամ, գիւղից բերած հին շորերը հագնիմ, որ վաղանից բանելու (աշխատելու) եմ գնալու: Թէպէտ այնքան էլ ուրախ չէի գործի գնալու համար, սակայն ի՞նչ կարող էի անել: Երեկոյեան անկողնում նորից մտածմունքների մէջ ընկայ: Ես յիշեցի մեր սիրուն եզները, հանդ ու արօտները, կարկաչիւն սառնօրեակ աղբիւրները, գիւղի իմ ընկերներին, նորից մտքով քաղաք վերադարձայ, յիշեցի փողոցով անցնող ուսումնարան գնացող տղայ-աղջիկներին: Ես կարգալ էի ուզում և ոչ թէ արհեստ. գիր սովորելու յոյսով էի, որ ես Թիֆլիզ էի եկել և իմ յոյսերս խորտակւած էի տեսնում. սակայն լուռ էի անձայն. հօրս կամքն էր և ես հնարաւորութիւն չունէի բողոքել:

Լուսացաւ: Առաւօտը մենք արդէն գործի վրայ էինք: Աշխատում էի, բայց վաճ այն աշխատելուն, իմ միտքս ուրիշ տեղ էր և ես շարունակ հարցնում էի հօրս երբ և է ես էլ կը կարգամ հայրիկ: Նա ինձ գլուխով էր անում և նորից կարգադրում որ գործիս արի լինեմ: Ես նորից աղաչում էի պաղատում, բայց ոչինչ

չէր լինում. իզուր էր անցնում իմ ամեն օրեայ աղա-
չաքն ու պաղատանքը, լացն ու կոծը:

Իսկ ընաւ գործել չէի կարողանում, երբ տեսնում էի աշակերտները գնում են ուսումնարան, ամեն մէկը մի-մի պայուսակ ձեռներին: Նախանձիցս սկսում էի լաց լինել այնքան, որ գլուխս սկսում էր ցաւել, ոտ-
ներս դողալ, ամբողջ մարմինս թուլանում էր ու ընկ-
նում էի սենեակի մի որևէ անկիւնում ու մտածում
թէ արդեօք մի բարեխիղճ, մի Ասաւածասէր մարդ չը-
պիտի դուռը բաց անի չը պիտի հարցնի թէ ինչո՞ւ եմ
լալիս թէ ինչո՞ւ եմ արցունքի ծով շինում: Իսկ ես փո-
խանակ պատասխանելու՝ ծիծաղէի նրա երեսին
խելքից ցնորւածի պէս ու իմ բերկրանքը յայտնէի:
Եւ համոզւած էի, որ այն բոլոր կարդացողներն էլ ինձ
պէս աղքատ են եղել, լացել են արցունք են թափել և
հասել են իրանց նպատակին:

Զբաղւած այդ քաղցը ու խենթային երազներով,
յանկարծ մէկը մի սարսափելի ապտակ հասցրեց երե-
սիս ու չբաւականանալով ուժեղ ապտակի հարւածից,
սկսեց ոտների ուժեղ հարւածներով ողջ մարմինս ջարտ
ու փշուր անել ու զայրացած բղառել «Ո՞ւր է, ի՞նչ
ես շինել առաւօտւանից մինչև այժմ, որ հանգիստ նըս-
տել ես այդտեղ ու դեռ չես ամաչում լաց էլ ես լինում.
ինչ կայ լալու, ձէնդ կտրելու կա թէ ոչ»... Դա հայրս
էր, որ սաստիկ ծեծելուց յետոյ կանչեց իր բոլոր բան-
ւորներին ու ասաց. «լաւ լսեցէք Մուշեղ, Սուրէն, Քա-
լաշ, լաւ լսեցէք ասում եմ, եթէ երկրորդ անգամ էս
շան լակոտին մի որևէ բանի վրայ նստած կամ լաց լի-
նելիս տեսնէք, էնքան տւէք, որ քիթ ու պոռնոզն արիւ-
նտի. եթէ չէք կատարի իմ ասածները դուք ինքներդ
կարժանանաք նոյն պատժին»: Ու մի սարսափելի
հայեացք ձգելով մեզ վրայ դուրս գնաց սենեակից:

—Անգութներ—ասում էի ես մտքումս—չեն թող-
նում, որ մարդ գոնէ իր արցունքներով մխիթարի:
Այո չ'լալ, չբարևել, ընկերոջ հետ անգամ չ'խօսալ, լուռ
կենալ ինչպէս լուռ են քարերն ու սարերը:

Մի կերպ ինձ պահպանում էի մինչև գիշեր,
մինչև քնելու ժամանակը և ահա երբ հանգչում էր ճը-
րագը և բոլորը խամփացնելով քնում էին, այդ մթութեան
մէջ մի սուէր գալիս էր դէպի ինձ. նա մօտենում էր,
կանգնում գլխի վերևը և կամացուկ փսփսում ական-
ջիս՝ «Դէ՛հ լաց, լաց, որքան կարող ես, լացը հանգըս-
տացնում է մարդու հոգեկան անդորրութիւնը»...

Առաջ ես շատ էի վախնում այդ ստուէրից, կար-
ծում էի թէ նա եկել է ինձ ծեծելու իմ արատուքնե-
րիս արգելք լինելու: Բայց իհարկէ երկար չ'տևեց իմ
վախս, ես ընդելացայ սովորեցի այդ խորհրդաւոր
ստուէրին ու այնուհետև ամենայն գիշեր, երբ մօտե-
նում էր նոյն սուէրը, ես ինձ ուրախ էի զգում, կար-
ծում էի և զգում, որ նա Սուրհանդակն է բաղդի, որ
նա մարդկային հոգս մխիթարող բարի հոգին է, որ
ամենայն գիշեր, գերմանական ճշտապահութեամբ
գալիս է ինձ այց և «լաց»-ի տրամադրում ինձ: Այդ-
պիսի լացերից յետոյ սովորաբար վրայ էր հասնում
ընութեան ամենաերջանիկ, ամենաքաղցր բարիքը—քու-
նը և ես ընկնում էի երազների աշխարհը, գրքերը
ձեռքիս առնում գնում էի ուսումնարան և հէնց որ հաս-
նում էի ուսումնարանի դռանը, ձեռքս տանում էի. որ
բանամ ներս մտնեմ... յանկարծ լսում էի հօրս ձայնը
վեր էի թռչում տեղիցս արագ-արագ հագնւում շորերս
ու հետևում հօրս, մենք դարձեալ մեր սովորական աշ-
խատանքին էինք գնում: Այդպէս իմ լացը մի ամբողջ
տարի տևեց, և ոչոք չիմացաւ, բացի իմ ընկեր խոր-
հրդաւոր սուէրը:

Անցաւ այդ ամառը, հայրս ուզում էր գիւղ գնալ ու ինձ հօրեղբորս խնամադարութեանը յանձնեց:

Թէ ինչ անուիլի օրեր ու դժոխային օրեր անցրի այդ ամբողջ ձմեռը այդ միայն ես և Աստուած դիտենք: Բաւական է ասել, որ մի կուշտ փորով հաց ուտել անգամ ինձ չէր յաջողում: Մի կերպ միայն այդ օրերը քաջ էի տալիս մինչև հօրս վերադարձը: Ես անգործ էի փակւած սենեակում, ինչպէս ազատ բնութեան մէջ սաւառնող թռչունը փակւած վանդակում: Իսկ եթէ երբեմն ինձ յաջողում էր դուրս գալ փողոց, պատահում էի «ինձ թշնամի» գրքերով պարոց գնացող մանուկներին, իմ հասակակիցներին, ու նորից արտասուքները խեղդում էին ինձ, ես թաշկինակով փակում էի երեսս ու տուն վերադառնում և անիծում այն օրին, որ ես թիֆլիզը տեսայ, ես իմ սիրուն ու նախշուն եզները թողի, որ այս կեանքը հասկացայ:

Գ. ԳԼՈՒԽ

Մի օր մտքերիս խորն ընկած յիշեցի իմ ծեր պապիկի հէքեաթը, որ միշտ պատմում էր մեզ, ինչ էր այդ, որ իմ մտքիցս երբէք չէր անցնում: «Մի գիւղում մի խեղճ աղքատ ու անօգնական մարդ է լինում, այնքան աղքատ, որ օրւայ հացին անգամ կարօտ է լինում: Նա ունէր շատ զաւակներ: Զաւակները մանր էին և ինչքան աշխատում էր խեղճ մարդը՝ դարձեալ քաղցած են լինում: Մի օր այս մարդը մի քանի հաց է վերցնում ու ճանապարհ ընկնում թէ ուր, այդ մասին նա ոչ ոքի ոչինչ չէ ասում: Շատ է գնում թէ քիչ, մի սարի վրայ նկատում է մի շատ հին շէնք: Նրա ճանապարհն էլ իսկ այդտեղով էր անցնելու, մօտենում է այդ հին փուլ եկած շէնքին ու տեսնում, որ այդ

շէնքի դռանը նստած է մի ծեր ալևոր մարդ.— «Բարի յաջողում պապի»—ասում է ճանապարհորդը:

—Աստուծոյ բարին աղքատ թորոս... Ո՞ւր:

Թորոսը լսելով ծերունուց իր անունը, ապուշ էր կարել թէ որտեղից է նա իրեն ճանաչում:

—Որտեղից դիտես պապի, որ իմ անունս թորոս է—հարցրեց թորոսը երկիւղով:

Ծերունին պատասխանեց, որ ինքը սուրբ է և ամենը գիտէ ու աւելացրեց, որ ամենայն օր Աստուծո հետ խօսակցութիւն է ունենում ինքը:

Աղքատ թորոսը լսելով, որ այդ ծերունին սուրբ է և Աստուծո հետ էլ ամեն օր տեսնում է, ոտներն ընկաւ աղաչեց, պաղատեց, որ երբ մի անգամ էլ Աստուծու մօտ լինի հարցնի թորոսի մասին թէ ինչո՞ւ է նա այդքան աղքատ, թէ ինչո՞ւ է նա այդքան աշխատանքից յետոյ օրւայ հացին կարօտ:

Ծերունին պատասխանեց՝

Ոչինչ աղքատ թորոս, մի վհատվիր, Աստուած քո այդ նեղութիւնների փոխարէն այն կեանքումն լաւին կ'փոխարինէ:

Աղքատ թորոսը չ'համաձայնեց, ու նորից ծերունու ոտները ընկաւ աղաչեց որ երբ գնա Աստուծու մօտ, իւր կողմից խնդրի Աստուծուն, որ իրեն հարստութիւն տայ:

Որպէսզի հնարաւորութիւն ունենայ իր զաւակներին կառավարել, իսկ այն կեանքումն համաձայն է առանց բողբոջի դժողք մտնել:

Աստուծաբօս ծերունին գնաց Աստուծոյ մօտ, երկար կանգնեց դռանը:

Դարձաւ Աստուած դէպի ծերունին ու հարցրեց թէ ինչ ես ուզում Մովսէս.

—Ինչ խօսեմ Տէր, ասաց ծերունին,—քեզ արդէն

յայտնի է թէ ինչո՞ւ համար եմ եկել ես:

— Այո, Մովսէս յայտնի է. գնա աղքատ Թորոսին ասան, որ տուն վերադառնալիս կը գտնէ իրան ուզած հարստութիւնը, միայն թէ դժոխքի փայ կը դառնայ:

Աստուածախօս ծերունին գնաց և պատմեց ամեն բան Թորոսին:

Աղքատ Թորոսը տուն վերադառնալիս, իսկապէս որ տեսնում է ճանապարհին մի ոչխարի հօտ արածում է դաշտում հազարից աւելի, առանց տէր ու տիրակա՛նի, քշում է տանում տուն: Դէհ, իհարկէ, այդքան ոչխար պահել հօ չէր կարող, մեծ մասը ծախում է ու այդ փողով լաւ տներ շինում, սրան-նրան էլ տուկոսով փող տալիս ու ապրում է Թորոսը, որպէս թագաւոր:

Մի օր ուզեցի ես էլ Թորոսի օրինակին հետեւել, հեռանալ քաղաքից, անբնակ վայրերում թափառել ու զիլ կանչել՝ Վէյ սարեր, ձորեր, էյ երկնքի ծլլլան թռչուններ, ետրաբ դուք տեղեկութիւն չունէ՞ք իմ կեանքից, իմ կորած բաղդից: Ու խօսում էի մերթ սարերի, ձորերի, ծառերի հետ, մերթ քամու և ես ինքս չգիտէի ի՞նչ եմ պահանջում և ի՞նչից եմ պահանջում: Բայց և այնպէս ես ձեռներս վերև բարձրացած, թափւող աշնանային դեղին տերևներից կարծես, մաշւած ու տանջւած մոլորւած սրտիս դարմանն էի փնտրում: Ես նայում էի այդ ծառին և այդ թափւող տերևներից ու մտածում էի մի ժամանակ սա կանաչ էր և իր հովանու տակ քնացնում էր շատերին, ինչպէս գթաւատ մայրը երեխին երգեր ու նանիկներ ասելով քնացնում է անուշ, իսկ այժմ խեղճ ծառ, լեզու չունի, որ գէթ մի երկու խօսք ասի, աչքեր էլ չունի, որ մի կուշտ լայ, արցունք թափէ ինձ պէս, որ ահագին ցաւից բեռնացած սիրտը հանգստացնէ: Է՛հ, ի՞նչ արած,

երևի Աստուած է պատժել — մտածեցի ես, — գուցէ այս ծառը բացի իր հովանու տակ հանգստացնելուց մի այլ չար գործ էլ է արել:

— Չէյ գիտի փուչ աշխարհ, լաւութեան համար պատժել: Այո, այժմ միայն ես մոռացայ իմ կսկիծն ու լացը, իմ տարիների թախիծը: Ես այլևս ինձ համար չէի մտածում, այլ միայն յուզւած այդ ծառի սոսկալի պատմութիւնից, յենւած մնացի իմ անլեզու բարեկամի թիկունքին:

Որքան կուղէի, որ այս իմ խեղճ, անլեզու բարեկամի մասին մի բան գրել. բայց աւանդ, աղքատ եմ ուսման մէջ: Ա՛խ, որքան եմ ուզում սովորել, կարգալ, ինչ լաւ է կարգալը: Ի՞նչու հայրս միջոց չունէր, ինչո՞ւ նա հարուստ չէր, որ ինձ լաւ ուսում տար, ես էլ մի բանաստեղծ դառնայի ու մի տխուր, շատ տխուր պատմութիւն կդրէի ու կվերջացնէի այս խօսքերով՝ «Լաց, լաց հոգիս լաց մի անդունդում, թող այդ արտասուքները ծով դառնան ու քամու ահագին շարժումից ալիքներ գոյանան, որ քեզ ներս քաշեն ու կլանեն, խեղդեն իրենց ահռելի ճանկերում: Ախ, ինչու ես էլ քաղաքացի չէի, չէ որ քաղաքացիների մեծ մասը հարուստ են և միջոց ունեն կարգալու, ուսում առնելու: Ուրեմն սովորեցէք հարուստ քաղաքացիներ, սովորեցէք, որ ձեզանից ամեն մէկը մի-մի Բաֆֆի ու Տալստոյ դառնաք ու մեզ պէս թշուառ ու անգրագէտ գիւղացիներին էլ աշխարհի շարն ու բարին հասկացնէք:

Վ Ե Ր Զ

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text or markings on the brown cover.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0391902

6'

208
167-4

7500

804

ԳԻՆՆ Է 5 ԿՈՊԵԿ